O‘ZBEK MATBUOTIDA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH JARAYONI: IMKONIYATLAR, MUAMMOLAR VA TARTIBGA SOLISH MASALALARI

Sodiqov Dilmurod Abdiraimovich

Qabul qilindi: 09.01.2026
Ko‘rib chiqildi: 10.02.2026
Tasdiqlandi: 11.02.2026

Kalit so‘zlar:
sun’iy intellekt, O‘zbek matbuoti, algoritmik jurnalistika, avtomatlashtirilgan kontent, media etikasi, axborot ishonchliligi, huquqiy tartibga solish, raqamli jurnalistika.

Annotatsiya. Mazkur tezisda O‘zbek matbuotida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonining hozirgi holati, uning jurnalistik faoliyatga ta’siri hamda kelgusidagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Tadqiqotda sun’iy intellektning kontent yaratish, tahrirlash, tarjima va auditoriya bilan ishlash jarayonlaridagi imkoniyatlari bilan bir qatorda, axborot ishonchliligi, mualliflik mas’uliyati, etik me’yorlar va huquqiy tartibga solish bilan bog‘liq muammolar yoritiladi. Shuningdek, o‘zbek tilidagi texnologik resurslarning rivojlanish darajasi va uning media sifatiga ta’siri muhokama qilinadi. Natijada sun’iy intellektni samarali qo‘llash jurnalistning professional nazorati, faktcheking tizimlari hamda aniq me’yoriy asoslar bilan uyg‘un holda amalga oshirilishi zarurligi asoslab beriladi.

Kirish. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida jamiyatning deyarli barcha sohalari raqamli transformatsiya bosqichiga o‘tdi. Ayniqsa, so‘nggi yillarda sun’iy intellekt texnologiyalarining keng qo‘llanilishi ommaviy axborot vositalari faoliyatiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Jurnalistika tarixan axborotni yig‘ish, qayta ishlash va jamiyatga yetkazish vazifasini bajarib kelgan bo‘lsa, hozirgi davrda bu jarayonlar tobora avtomatlashtirilmoqda. Natijada tahririyatlar faoliyatida algoritmik tahlil, avtomatik tarjima, matn generatsiyasi, kontent tavsiyasi va auditoriya xatti-harakatlarini prognozlash kabi yangi amaliyotlar paydo bo‘ldi. Bu esa O‘zbekiston matbuotida ham sun’iy intellektdan foydalanish jarayonini dolzarb ilmiy va amaliy muammoga aylantirmoqda. O‘zbek matbuoti so‘nggi yillarda internet nashrlari, mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar bilan integratsiyalashgan holda rivojlanmoqda. Mazkur jarayonda sun’iy intellekt texnologiyalari yangiliklarni tezkor tayyorlash, sarlavha optimallashtirish, ma’lumotlarni saralash va foydalanuvchiga mos kontent taqdim etish imkonini bermoqda. Natijada jurnalistning an’anaviy vazifalari qisman texnologik tizimlarga

yuklanib, ijodiy-tahliliy faoliyat ustuvor ahamiyat kasb eta boshladi. Shu bilan birga, avtomatlashtirilgan kontent ishlab chiqarish axborot tezligini oshirsa-da, uning sifatini nazorat qilish, ishonchlilikni ta'minlash va etik me'yorlarga rioya etish masalalarini murakkablashtirmoqda.

Sun'iy intellektdan foydalanish nafaqat yangi imkoniyatlarni, balki qator muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Avvalo, algoritmlarning shaffof emasligi, noto'g'ri yoki manipulyativ axborot tarqatish xavfi, mualliflik huquqi va plagiat bilan bog'liq masalalar matbuot faoliyatida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bundan tashqari, avtomatlashtirilgan matnlar inson jurnalistikasi qadriyatlariga — xolislik, mas'uliyat va ijtimoiy javobgarlikka qanday ta'sir ko'rsatishi ilmiy muhokama talab qiladigan dolzarb savollardan biridir. O'zbek tilidagi kontent bilan ishlovchi sun'iy intellekt modellarining yetarli darajada takomillashmaganligi ham axborot aniqligi va stilistik sifatiga ta'sir qiluvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur sharoitda sun'iy intellektni ommaviy axborot vositalarida qo'llashni huquqiy va institutsional jihatdan tartibga solish zarurati ortib bormoqda. Axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, algoritmik javobgarlik va media etikasi bilan bog'liq me'yorlarni ishlab chiqish milliy media makon barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli O'zbek matbuotida sun'iy intellektdan foydalanish jarayonini kompleks tahlil qilish, uning imkoniyatlari va xavflarini aniqlash hamda samarali tartibga solish mexanizmlarini ishlab chiqish ilmiy tadqiqotning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili. Sun'iy intellekt va jurnalistika o'zaro bog'liqligi so'nggi o'n yillikda media tadqiqotlarining eng faol rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biriga aylandi. Xorijiy ilmiy adabiyotlarda bu jarayon ko'pincha "algoritmik jurnalistika", "avtomatlashtirilgan jurnalistika" yoki "hisoblash jurnalistikasi" tushunchalari orqali izohlanadi. Tadqiqotchilar jurnalistikada sun'iy intellektdan foydalanishni avvalo ma'lumotlarni qayta ishlash hajmining ortishi bilan bog'laydilar. Katta hajmdagi ma'lumotlarni inson tomonidan tezkor tahlil qilish qiyin bo'lgani sababli algoritmlar yangilik tayyorlash jarayonining muhim vositasiga aylangan. Ilmiy manbalarda avtomatlashtirilgan jurnalistikaning ilk amaliy ko'rinishlari moliyaviy hisobotlar, sport natijalari va ob-havo ma'lumotlarini avtomatik generatsiya qilish bilan bog'liqligi qayd etiladi. Tadqiqotchilar bu jarayonni jurnalist faoliyatining "rutinali bosqichlarini" avtomatlashtirish deb baholaydilar. Ya'ni sun'iy intellekt insonni to'liq almashtirmaydi, balki u bajaradigan takrorlanuvchi operatsiyalarni qisqartirib, tahliliy va ijodiy ish uchun vaqt ajratishga xizmat qiladi. Shuningdek, kontent personalizatsiyasi — auditoriyaga individual qiziqishlariga mos yangiliklar taqdim etish — zamonaviy media tizimining asosiy elementlaridan biri sifatida ko'rsatiladi.

Bir qator ilmiy tadqiqotlar sun'iy intellekt yordamida yaratilgan matnlarning sifatini ham tahlil qiladi. Natijalarga ko'ra, avtomatik generatsiya qilingan yangiliklar qisqa informatsion xabarlar uchun samarali bo'lsa-da, murakkab ijtimoiy-siyosiy tahlil, intervyu va reportajlarda inson jurnalistining roli muhimligicha qolmoqda. Shu bois ko'plab olimlar kelajak jurnalistikasini "hamkorlik modeli" — ya'ni inson va algoritm hamkorligi sifatida talqin qiladilar. Bunda sun'iy intellekt axborotni qayta ishlaydi, jurnalist esa uning mazmuniy talqinini beradi. Media etikasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar sun'iy intellektdan foydalanish bilan bog'liq yangi xavflarni ham ko'rsatadi. Avvalo, algoritmlar asosida ishlaydigan yangilik lentalari "axborot pufagi" (filter bubble) hodisasini kuchaytirishi mumkinligi qayd etiladi. Foydalanuvchi faqat o'z qarashlariga mos materiallarni ko'ra boshlaydi va natijada jamiyatda fikriy segmentatsiya yuzaga keladi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt noto'g'ri ma'lumotlarni tez tarqatish, deepfake materiallar yaratish hamda manipulyativ propagandani kuchaytirish vositasiga aylanishi mumkinligi haqida ham ilmiy adabiyotlarda keng muhokamalar mavjud.

Huquqiy jihatdan sun'iy intellektning media sohasidagi o'rni hali to'liq shakllanmaganligi alohida ta'kidlanadi. Tadqiqotchilar mualliflik huquqi, algoritmik javobgarlik va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalalarini asosiy muammo sifatida ko'rsatadilar. Masalan, avtomatik generatsiya qilingan matnning muallifi kim — dasturchi, tahririyat yoki algoritm egasi — degan savol hali ham bahsli hisoblanadi. Shu sababli ko'plab mamlakatlarda sun'iy intellektdan foydalanishga oid normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilmoqda va jurnalistika etikasi kodekslari yangilanmoqda. O'zbekistonda bu yo'nalish nisbatan yangi bo'lsa-da, raqamli jurnalistika, media konvergentsiyasi va axborot xavfsizligi masalalariga bag'ishlangan ilmiy ishlar mavjud. Mahalliy tadqiqotlarda asosan internet nashrlari rivoji, ijtimoiy tarmoqlar ta'siri va raqamli media madaniyati o'rganilgan. So'nggi yillarda esa sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish, avtomatik tarjima, matn tahrirlash va kontent optimallashtirish kabi amaliy jarayonlar ilmiy muhokamaga kirib kelmoqda. Biroq o'zbek tilidagi algoritmik jurnalistika, uning etik va huquqiy asoslari bo'yicha kompleks tadqiqotlar hali yetarli emas. Shunday qilib, mavjud adabiyotlar sun'iy intellekt jurnalistikani tubdan o'zgartirayotganini ko'rsatadi: u bir tomondan axborot ishlab chiqarish samaradorligini oshirsa, ikkinchi tomondan yangi ijtimoiy, huquqiy va etik muammolarni yuzaga keltiradi. Ayniqsa, milliy media tizimlarida bu jarayonning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Shu bois O'zbek matbuotida sun'iy intellektdan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini alohida tadqiq etish mavjud ilmiy adabiyotlarni mantiqiy davom ettiradi hamda media rivojlanishining istiqbolli yo'nalishlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot muhokamasi. O'zbek matbuotida sun'iy intellektdan foydalanish jarayoni tahlil qilinganda, u bosqichma-bosqich shakllanayotgan

transformatsion jarayon ekani kuzatiladi. Hozirgi vaqtda sun'iy intellekt texnologiyalari to'liq avtomatlashtirilgan jurnalistika darajasiga yetmagan bo'lsa-da, u tahririyat faoliyatining ayrim segmentlarida faol qo'llanilmoqda. Eng avvalo, yangiliklarni tezkor tayyorlash, sarlavha yaratish, matnni qisqartirish, tarjima qilish va SEO optimallashtirish kabi operatsion bosqichlar algoritmlar yordamida bajarilayotgani aniqlandi. Bu holat jurnalist mehnatining xarakterini o'zgartirib, uni texnik ijrochidan ko'ra mazmuniy tahlilchi va muharrir sifatida faoliyat yuritishga undamoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellektdan foydalanishning asosiy ijobiy tomoni — vaqt tejalishi va kontent ishlab chiqarish hajmining ortishidir. Avvallari bir nechta jurnalist tayyorlaydigan qisqa yangiliklar endilikda bir muharrir nazorati ostida tezkor yaratilishi mumkin. Ayniqsa, iqtisodiy, sport va statistika bilan bog'liq xabarlarda algoritmik generatsiya samarali ishlamoqda. Biroq bu jarayon sifat masalasini avtomatik hal qilmaydi. Tahririy nazorat bo'lmasa, uslubiy xatolar, semantik noaniqliklar va kontekst noto'g'ri talqin qilinishi holatlari yuzaga kelishi kuzatildi. Demak, sun'iy intellekt jurnalistni to'liq almashtirmaydi, balki uning ish uslubini o'zgartiradi.

Muhokama davomida yana bir muhim jihat — o'zbek tilining texnologik resurslari yetarli darajada rivojlanmaganligi masalasi namoyon bo'ldi. Ko'plab sun'iy intellekt tizimlari global tillarga nisbatan yuqori aniqlikda ishlaydi, biroq o'zbek tilida morfologik boylik va sintaktik murakkablik sababli xatoliklar ko'proq uchraydi. Natijada avtomatik yaratilgan matnlar ko'pincha muharrir tomonidan qayta ishlanishini talab qiladi. Bu esa sun'iy intellektdan foydalanish samaradorligini til resurslari rivoji bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatadi. Shunday ekan, milliy korpuslar, lingvistik bazalar va mahalliy ma'lumotlar to'plamini kengaytirish media texnologiyalarining sifatli rivojlanishi uchun muhim omil hisoblanadi. Etik muammolar ham muhokamaning markaziy masalalaridan biri bo'ldi. Sun'iy intellekt yordamida yaratilgan materiallarda mualliflik mas'uliyati masalasi aniq belgilanmagan. Agar matn algoritm tomonidan yaratilsa, undagi xato yoki noto'g'ri talqin uchun kim javob beradi — jurnalistmi, tahririyatmi yoki dastur ishlab chiquvchimi — degan savol ochiq qolmoqda. Bundan tashqari, avtomatlashtirilgan kontent inson mualliflik uslubining yo'qolishiga, matnlarning standartlashib borishiga olib kelishi mumkin. Bu esa matbuotning ijodiy va ijtimoiy funksiyalariga ta'sir etadi.

Axborot xavfsizligi nuqtai nazaridan ham muammolar mavjud. Sun'iy intellekt tezkor kontent ishlab chiqarish imkonini bergani sababli tekshirilmagan axborotning tarqalish xavfi ortadi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar bilan integratsiya kuchli bo'lgan media muhitida noto'g'ri ma'lumotlar qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yetib borishi mumkin. Shu

bois sun'iy intellektdan foydalanishda faktcheking mexanizmlarini parallel rivojlantirish zarurligi aniqlanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, texnologik tezlik oshgani sari jurnalistikaning verifikatsiya funksiyasi yanada muhimlashadi. Huquqiy tartibga solish masalasi ham muhokamada muhim o'rin tutdi. Amaldagi media va axborot qonunchiligi asosan inson tomonidan yaratilgan kontentga mo'ljallangan bo'lib, algoritmik kontent uchun aniq normalar yetarli emas. Bu esa kelajakda mualliflik huquqi, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi va javobgarlikni aniqlashda murakkabliklar keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli media siyosatida sun'iy intellektga oid alohida me'yoriy mexanizmlarni ishlab chiqish zarurligi asoslanadi. Umuman olganda, tadqiqot muhokamasi sun'iy intellekt O'zbek matbuotida yordamchi vosita sifatida shakllanayotganini ko'rsatdi. Uning samaradorligi texnologik imkoniyatlardan ko'ra ko'proq tahririy madaniyat, etik me'yorlar va huquqiy tartibga bog'liq. Shunday qilib, kelajakda jurnalistika rivoji texnologiya va inson professional mas'uliyatining muvozanatiga asoslanishi kutiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari O'zbek matbuotida sun'iy intellektdan foydalanish jarayoni faol shakllanayotganini ko'rsatdi. Texnologiyalar kontent tayyorlash tezligini oshirib, jurnalistning tahliliy va ijodiy rolini kuchaytirmoqda. Shu bilan birga, til resurslarining yetarli emasligi, mualliflik mas'uliyati, axborot ishonchliligi va etik me'yorlar bilan bog'liq muammolar saqlanib qolmoqda. Amaldagi huquqiy baza algoritmik kontentni to'liq qamrab olmaydi, bu esa tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirishni talab etadi. Demak, sun'iy intellektni samarali joriy etish texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda professional jurnalistika standartlari va aniq me'yoriy asoslarni uyg'un rivojlantirishga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Carlson, M. (2015). The robotic reporter: Automated journalism and the redefinition of labor, compositional forms, and journalistic authority. Digital Journalism, 3(3), 416–431. https://doi.org/10.1080/21670811.2014.976412
2. Diakopoulos, N. (2019). Automating the news: How algorithms are rewriting the media. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Graefe, A. (2016). Guide to automated journalism. Tow Center for Digital Journalism, Columbia University.
4. Napoli, P. M. (2014). Automated media: An institutional theory perspective on algorithmic media production and consumption. Communication Theory, 24(3), 340–360. https://doi.org/10.1111/comt.12039
5. Thurman, N., Dörr, K., & Kunert, J. (2017). When reporters get hands-on with robo-writing: Professionals consider automated journalism's capabilities and consequences. Digital Journalism, 5(10), 1240–1259. https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1289819

6. Pavlik, J. V. (2023). Journalism and artificial intelligence: The impact of generative AI on news media. Journalism & Mass Communication Quarterly, 100(4), 1012–1030. https://doi.org/10.1177/10776990231194166